

ERITYINEN SISARUUS

Erityinen sisarus -ryhmän
toimintaraportti

Esipuhe

Sisaruus ja sisarussuhteet ovat asioita, joista meillä saattaa olla kokemusta monella tapaa. Sisaruuden monimuotoisuuden ymmärtää sisarusten omien kokemusten kautta. Kokemuksia sisaruudesta on juuri niin monta kuin sisaruksiakin on. Kokemukset ovat aina yksilöllisiä ja saman perheen lapsetkin voivat kokea tilanteet hyvin eri tavoin. Kokemukset sisaruudesta voivat myös vaihdella ajassa ja paikassa.

Sisarussuhde on yleensä, ei aina, yksi elämämme pisimmistä ja läheisimmistä ihmissuhteistamme. Sisarussuhteet tarjoavat mahdollisuuden kokea toveruutta, turvaa, kiintymystä, yhteenkuuluvaisuutta ja oppia monia taitoja. Toisaalta sisarussuhteissa koetaan mustasukkaisuutta tai kilpailua vanhempien ja muiden tärkeiden aikuisten huomiosta. Vaikka perheen sisarusten elämä olisi ulkoisesti samanlaista, jokaisen sisaruksen kokemus perheestään ja sisarussuhteestaan on sekä yksilöllinen että ainutlaatuinen. Erilaisuus ja ainutlaatuisuus ovat käsitteinä lähellä toisiaan sisarussuhteissa. Sisaruus on aina jollakin tavalla erityistä. Oman lisänsä erityisyyteen tuo sisaruksen pitkäaikaissairaus tai vamma.

Pitkäaikaissairaiden tai vammaisten lasten sisarusten huomiointi ei sinällään kuulu erityisesti tietylle ammattilaiselle tai ammattiryhmälle. Siksi se onkin kaikkien ammattilaisten ja ammattiryhmien asia, jotka kohtaavat pitkäaikaissairaiden tai vammaisten lasten perheitä eri toimintaympäristöissä. Sisarukset toivovat huomiota usein ensisijaisesti vanhemmiltaan ja läheisiltään. Ammattilaisen tehtävänä on tukea vanhempia ja läheisiä tässä tärkeässä tehtävässä. Ammattilaisen tehtävä on myös tukea ja mahdollistaa sisarusten välisiä vuorovaikutussuhteita ja olla vanhempien ja läheisten apuna mahdollistamassa sisaruksen tiedonsaanti.

Usein sisarukset ovat ja haluavat olla kuin kaikki muutkin lapset ilman erityisyyden korostamista. Sisaruksien omien vahvuuksien tunnistaminen ja vahvistaminen on tärkeää. Sisarukset hyötyvät usein vertaistuesta, vain heille järjestetystä toiminnasta. Hyödyllistä on myös toiminta, mikä vahvistaa sisaruksen ja vanhemman vuorovaikutusta ja sidettä.

Tampereella toteutettiin syyskaudella 2019 Erityinen sisaruus -ryhmä. Kohderyhmänä olivat 8-11 -vuotiaat lapset, joiden sisaruksella on esimerkiksi kehitysvamma tai pitkäaikaissairaus. Ryhmän pääteemana oli sisaruus, ryhmässä kannustettiin lapsia huomioimaan heidän oman erityisyytensä - vahvuutensa, unelmansa ja roolinsa. Tämä julkaisu on kirjoitettu tämän ryhmämallikokonaisuuden toteuttamisesta ja sisällöistä.

Toivomme, että tämä julkaisu kannustaa teitä järjestämään sisaruksille suunnattua toimintaa. Toiminnan muodot ja sisällöt muotoutuvat sisarusten iän ja tarpeiden mukaan. Tärkeää on järjestää aika ja paikka kohtaamisille ja asioiden esiin tuomiselle sisaruuden näkökulmasta, sillä eihän vertaistuki itsestään synny.

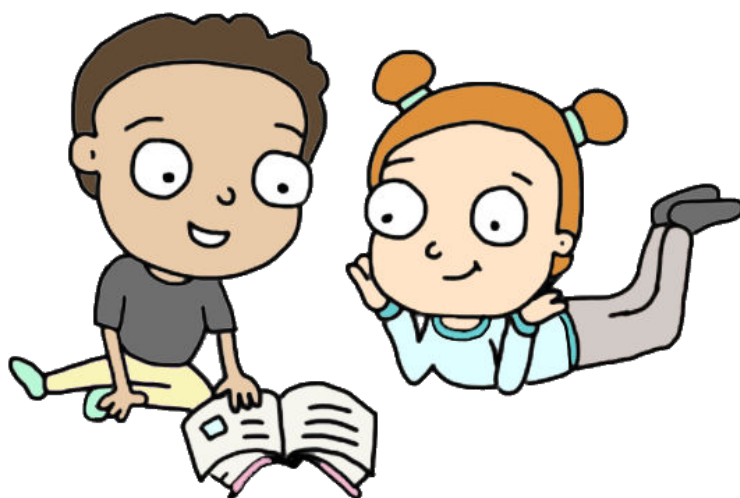
Erityinen sisaruus -ryhmä 2019

Tampereella toteutetun Erityinen sisaruus -ryhmän kohderyhmänä olivat 8-11 -vuotiaat lapset, joiden sisaruksella on esimerkiksi kehitysvamma tai pitkäaikaissairaus. Ryhmään valittiin kahdeksan lasta. Ryhmäläiset eivät tunteneet toisiaan entuudestaan. Ryhmällä oli kolme ohjaajaa, joilla kaikilla oli myös henkilökohtainen kokemus erityisestä sisaruudesta. Kaikki muut paitsi ensimmäinen ja kuudes kerta mentiin kahden ohjaajan voimin.

Ryhmä tapasi kuusi kertaa, puolitoista tuntia kerrallaan. Viidennellä kerralla lapsi sai tuoda vanhemman mukaan, ja viimeisellä kerralla pidettiin hauskaa Superparkissa. Tapaamiskertojen välillä oli yleensä kaksi viikkoa.

Ennen ryhmän toiminnan aloittamista ryhmää markkinoitiin useissa eri kanavissa, ja lasten valikoiduttua mukaan ohjaajat lähettivät perheille viestin. Yhteydenpitoa perheiden kanssa jatkettiin tapaamiskertojen välissä sähköpostitse tiedotusviestein tasaisesti läpi syksyn.

Vaikka ryhmän pääteemana oli sisaruus, halusimme myös kannustaa lapsia huomioimaan heidän oman erityisyytensä – vahvuutensa, unelmansa ja roolinsa. Tämän vuoksi vain toinen kerta oli nimikoitu sisaruusteemaa koskevaksi. Sisaruus oli kuitenkin läsnä kaikilla kerroilla.

1 Minä ja perheeni

Tavoite: tutustuminen, sisarusaiheeseen pääseminen

40-45 min	Aloitus	Ohjaajien esittely ja kertojen esittely Tutustuminen Ryhmän säännöt Video johdatteluna aiheeseen Tavoitteet
10-15 min	Mehutauko	
20-30 min		Sukupuus + purkaminen (saa kertoa sen verran, mikä tuntuu hyvältä) Kansio, kansikuvan askartelua
5-10 min	Lopetus	

Eriyinen sisarus -video: https://www.youtube.com/watch?v=6_n4E2lhhkU

Ensimmäisen kerran tärkein tavoite oli luoda rento ja turvallinen ilmapiiri. Ohjaajakin voi kertoa, että häntäkin jännittää. Alussa esittäytyttiin keskustellen ja kaikki saivat oma-aloitteisesti kertoa itsestään mitä halusivat. Ohjaajat kertoivat esittäytyessään myös omista erityisistä sisaruksistaan. Tätä mallintaen lapset alkoivat itsekin kertoa sisaruksestaan, vaikka tätä ei erikseen pyydetty. Alkuun olimme ajatelleet toiminnallisempaa esittäytymistä, mutta lopulta se tapahtui hyvin keskusteluvetoisesti.

Jaoimme lapsille kansiot, joissa he voivat säilyttää ryhmän aikana tehtyjä töitä. Sovimme, että lapset kuljettavat näitä mukanaan joka kerralla. Tämä toteutui mainiosti.

Sukupuus-tehtävässä oli tarkoituksena kertoa piirtäen, ketä perheeseen kuuluu. Toteutus sai olla joko sukupuoli tai mikä tahansa omavalintainen tuotos. Tämä toimi ensimmäisenä tehtävänä hyvin, sillä se ei ollut liian pohdiskelleva, mutta siinä kuitenkin vähän päästiin jo aiheen pariin. Sisaruusteemakin nousi tehtävässä esiin luontevalla tavalla. Tehtävä antoi vapauden keskittyä omaan piirtämiseen, mutta oli riittävän helppo siihen, että samalla pystyi myös rennosti juttelemaan.

Puolitoista tuntia tuntui lyhyeltä ajalta, mutta toisaalta kaksi tuntia olisi voinut olla liian pitkä aika kouluikäisille. Lopussa kyselimme lapsilta palautetta suullisesti.

Kehitysehdotuksia: Sukupuus-tehtävää voisi alustaa hieman enemmän, esimerkiksi keskustelemalla siitä, keiden ajattelee kuuluvan perheeseen ja mikä tekee perheestä perheen. Toisaalta tehtävän nimikin voisi olla Perhepuu, ettei nimi johda harhaan. Lähtökohtana on kunnioittaa jokaisen omaa käsitystä perheestä, mutta myös kannustaa pohtimaan aihetta. Helposti lapset voivat lähteä piirtämään sukutaulua sen kummemmin omia perhesuhteitaan miettimättä.

2 Minun sisaruuteni

Tavoite: tiedot ja tunteet, oman sisaruuskokemuksen tiedostaminen, sanoittaminen

60 min	Aloitus	Käydään läpi edellistä kertaa, jutellaan kuulumisia Erityinen sisaruus -kortit
5 min	Mehutauko	
20 min		Sisaruuden sateenkaari
5-10 min	Lopetus	Delfiinihengitys-harjoitus Palautetta suullisesti

Alkuun juttelimme edellisestä kerrasta, sekä käytiin vielä muistin virkistykseksi nimet läpi.

Erityinen sisaruus -korttien käsittelyssä kortit olivat levitettynä toisen huoneen lattialle, josta sai käydä hakemassa yhden tai kaksi korttia, jotka kuvastivat omia ajatuksia sisaruudesta. Yhdessä keskusteltaessa kortit sekoitettiin. Kortit käytiin yhdessä läpi ja nostettiin kättä, jos itsellä oli joskus ollut samanlaisia tunteita tai ajatuksia. Alkuun moni ei uskaltanut tai halunnut kommentoida korttien aiheita, mutta hiljalleen tunnelma lämpeni ja yhä enemmän omia kokemuksia ja ajatuksia tuli esille. Ohjaajat jakoivat itse paljon omia kokemuksiaan, ja se vaikutti myös vapauttavan lapsia puhumaan. Monesti osallistujat myös tarkkailivat, miten ohjaajat tai muut lapset reagoivat jonkun kortin kohdalla. Oleellista on vahva hyväksynnän antaminen kaikille tuntemuksille. Ryhmäläisiä ei saa painostaa kertomaan tai selittämään omaa korttiaan, vaan ohjaajilla on vahva ote keskustelussa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ohjaajat olisivat koko ajan äänessä, vaan hiljaisia hetkiä on tärkeä sietää ja lapsille tulee antaa aikaa.

Korttien kanssa työskentelyyn kului lopulta yli tunti, koska halusimme tehdä tehtävän rauhassa. Keskusteleminen korttien avulla voi olla ikäjakauman nuorimmille haastavaa ja tylsistyttävääkin, joten voi miettiä, jakaako ryhmää kortteja käytettäessä. Toisaalta koko ryhmän kanssa kaikki saavat kuulla enemmän kokemuksia ja samaistumispintaa. Tehtävän loppuksi tarjottiin myös mahdollisuus kirjoittaa paperille sisaruuteen liittyviä ajatuksia, joita ei välttämättä halunnut sanoa ääneen kaikkien kuullen.

On tärkeää huolehtia siitä, että kerran lopussa tunnelma rentoutuu ja piristyy, sillä aiheet voivat tuntua raskailta. Lopussa **sisaruuden sateenkaari -tehtävään** käytettiin vain vajaa vartti, oli hiukan kiireen tuntu. Tehtävässä piirretään sateenkaari ja pohditaan mitä ajatuksia ja tunteita sisaruus herättää. Nämä monenkirjavat ajatukset kirjoitetaan sitten sateenkaaren sisään.

Moni lapsista keskittyi tehtävään todella hyvin, ja kirjoitti paperiinsa hyvin henkilökohtaisiakin ajatuksia ja tunteita. Tehtävää ei tarvitse tehdä kirjaimellisesti sateenkaarena, jos ei halua, olennaisinta on oman sisaruuden pohtiminen paperille. Sateenkaari-aihe mahdollistaa ristiriitaisten tunteiden hahmottamisen. Jos tehtävää ei halua tehdä, voi antaa esimerkiksi luettavaa, itse tarjosimme Voihan vammaisen -kirjaa.

Teimme lopuksi delfiinihengitysharjoituksen, joka ainakin sai kehuja, mutta toteutukselle ei jäänyt paljoa aikaa. (Lähde: Mitä sä rageet -tunteita sikanolosta sairaan siistiin -kirja 2017, s. 104-105. Kirjan tekijät: Anne-Mari Jääskinen, kuvittanut Sanna Pelliccioni)

Kehitysehdotuksia: Jos aikaa jää, on hyvä kerätä palautetta vähintään suullisesti.

Tunteiden hahmottaminen ja tiedostaminen voi tämän ikäisillä olla hankalaa, ja tunteen käsitettä voisi käydä läpi. Tämän voisi ehkä tehdä myös jo ensimmäisellä kerralla, esimerkiksi pohtimalla mikä on tunne, minkälaisia erilaisia tunteita on ja missä ne tuntuvat. Perustunteet olisivat voineet olla koko ryhmäkerran ajan esillä seinällä. Melkein kaikki lapset valitsivat kaksi Erityinen sisarus -korttia, ja vain yksi valitsi en osaa sanoa -kortin.

Erityinen sisarus -kortteja olisi voinut käsitellä myös luomalla korttien eri teemoista ikään kuin hahmot ja heille taustatarinat. Hahmot voisivat toimia samaistuttavana vertaistukena ja aiheita voisi olla helpompi käsitellä ensin hahmon kautta, sillä tämä mahdollistaisi pienen etäännyttämisen omasta kokemuksesta, jonka käsittely ja muille jakaminen saattaa olla aluksi haastavaa. Olisi voinut myös pohtia, mitä hahmolle voisi sanoa tai miten häntä voisi auttaa.

Tämä kerta voi olla ohjaajille myös haastava, jos aihe on henkilökohtainen. Työnohjaus tai muu purku on etenkin tämän kerran jälkeen olennaista.

3 Elämäni roolit ja tulevaisuus

Tavoite: oman elämän pohtimista, tulevaisuutta ja unelmia

10 min max. 30 min	Aloitus	Käydään läpi edellistä kertaa Elämänpolku piirtäen tai keskustellen (osallistujat saavat valita)
5-10 min	Mehutauko	
45 min		Unelmakartta
5-10 min	Lopetus	Palautteet (mikä on tähän mennessä ollut parasta, onko toiveita tuleville kerroille)

Alkukeskusteluiden jälkeen teimme lasten kanssa **Elämän polku -tehtävän**, jossa tarkoituksena oli hahmottaa oma elämä kokonaisuutena, polkuna, ja pohtia mitä kaikkea siihen kuuluu (muutakin kuin sisaruutta). Annoimme lasten itse valita, haluavatko he tehdä tehtävän piirtäen ja kirjoittaen itsenäisesti vai ohjaajan kanssa keskustellen, sillä ajattelimme erilaisten ja vaihtoehtoisten työskentelytapojen mahdollistamisen olevan tärkeää.

Osa valitsi piirtämisen ja toinen ohjaaja jäi heidän kanssa piirtämään ja auttamaan työskentelyn alkuun pääsemisessä. Elämän polku -käsite oli haastava, joten lapset tarvitsivat tukea ja esimerkkejä siitä, millaisia asioita heidän pitäisi miettiä. Osa porukasta valitsi keskustelun, joten toinen ohjaaja siirtyi heidän kanssaan toiseen tilaan. Ohjaaja kyseli kysymyksiä lapsilta heidän elämästään. Keskustelu sujui ohjaajajohtoisesti ja ohjaajan kysymykset ohjasivat ja tukivat lapsia tehtävässä. Ohjaaja oli miettinyt ennalta kysymyksiä, jotka koskivat muun muassa varhaislapsuutta, vapaa-ajanviettoa, suuria ja merkityksellisiä tapahtumia ja muutoksia.

Unelmakartta -tehtävää pohjustettiin pohtimalla yhdessä, mitä haave tai unelma tarkoittaa ja mitä lapsille tulee siitä mieleen. Sen jälkeen pöydälle levitettiin erilaisia lehtiä, josta löytyi hyvin eriaiheisia tekstejä ja kuvia. Tavoitteena oli pohtia, mitä haluaisi omalta tulevaisuudeltaan ja etsiä sitä kuvaavia asioita lehdistä, leikata ne ja koota ne suurelle pahville (A3) omaksi unelmakartaksi. Tehtävä ja työskentelytapa oli erittäin motivoiva usealle lapselle.

Pyysimme lapsilta kirjallista palautetta ja toiveita tuleville kerroille.

Kehitysehdotuksia: Elämän polku -käsitettä olisi voinut pohjustaa ja avata enemmän ennen tehtävän aloittamista ja siihen olisi voinut ottaa tueksi jotakin havainnollistavaa materiaalia.

Jos tulevaisuuden pohdinnassa haluaa keskittyä tarkemmin johonkin teemaan, esimerkiksi sisaruuden tulevaisuuteen, voi tehtävää rajata tarkemmin. Me teimme sen ratkaisun, että emme halunneet rajata. Näin unelmat vaihtelivat laidasta laitaan. Toki on hyvä huomioida, että myös työstettävä materiaali rajaa toteuttamismahdollisuuksia.

4 Voimavarat

Tavoite: omien voimavarojen ja vahvuuksien pohtiminen ja tunnistaminen

40-45 min	Aloitus	Keskustelua kuulumisista ja edellisistä kerroista Mitä on voimavarat ja vahvuudet? Lasten omat voimakortit
10-15 min	Mehutauko	
20-30 min		Vahvuuksien tähtitaivas + hamahelmet
5-10 min	Lopetus	Loppurentoutus tekemällä hengitysharjoitus

Ryhmäkertojen edetessä on hyvä huomioida tunnelman rentoutuminen. Osallistujat alkavat ottaa toisiinsa kontaktia yhä oma-aloitteisemmin, ja se on ennen kaikkea toivottua. Myös ohjaajille kerrottiin oma-aloitteisemmin omia kuulumisia ja ajatuksia ja näille rennoille keskusteluille pyrittiin antamaan tilaa ja aikaa.

Käytimme **Lasten omia voimakortteja** (hidastaelamaa.fi), joissa on erilaisia kehollisia harjoituksia. Jokainen lapsi sai valita sattumanvaraisesti kortin pakasta ja lukea sitten ääneen, mitä kortissa käskettiin tekemään. Tehtävää tehdessä oli hauska ja iloinen meininki. Ohjaajien heittäytyminen tehtävän tekemiseen oli olennaista. Aiheista saatiin myös mielenkiintoista keskustelua, esimerkiksi syvähengitysharjoituksessa pohdittiin yhdessä, milloin rauhassa hengittämisestä voisi olla hyötyä. Tehtävän tekemiseen ei mene kovin kauaa aikaa, halutessaan osallistujat voivat ottaa uudet kortit pakasta.

Vahvuuksien tähtitaivas -tehtävässä piirsimme mustille kartongeille tähtiä, joihin kirjoitimme omia vahvuuksiamme ja voimavarojamme. Voimavara on käsitteenä lapsille haastava, joten sitä on hyvä pohtia ja avata. Lopulta tehtävä muotoutui vahvuuksien ja tärkeiden asioiden ympärille. Mahdollisuus käyttää hopeakyniä ja glitteriä innosti tekemään tehtävää. Osa halusi käyttää hamahelmiä, joista sai tehdä itselleen mitalin. Mitalin tehneet lapset kirjoittivat lisäksi itselleen paperille tunnustuksen siitä, mistä he olivat mitalin ansainneet, eli missä he olivat hyviä.

Apukysymyksinä vahvuuksien tähtitaivaassa sekä hamahelmipalkinnon "aiheen" keksimisessä voi käyttää esimerkiksi:

- Mitkä asiat tuottavat sinulle hyvää mieltä?
- Mitä kolmea ominaisuutta arvostat itsessäsi?
- Missä olet hyvä?
- Mistä sinua on kehuttu?

Ohjaajat tekivät myös itse samaa tehtävää lasten kanssa, mutta tämä ei välttämättä kaikissa ryhmissä ole mahdollista. Näin ei synny opettaja-oppilas-asetelmaa ja lapsenkin voi olla helpompi keskittyä, kun ohjaaja ei tarkkaile vaan tekee myös itse. Lapset ottivat myös mallia ohjaajilta.

Kehitysehdotuksia: Työrauhan ylläpitämistä voi pohtia, toisaalta ryhmä on lasten vapaa-aikaa, mutta keskittyminen tehtäviin on myös tärkeää. Itse käytimme esimerkiksi puhelimen kelloa ja sovimme, että tehdään keskittyneesti esimerkiksi viisi minuuttia. Tälle kerralle voi miettiä myös muita toiminnallisia menetelmiä, tai paritehtäviä, sillä lapset ovat tässä kohtaa jo rennommin ja vähemmän ohjaajavetoinen työskentely toimii paremmin.

5 Vanhemmat mukana

Tavoite: vanhemmille ryhmän toiminnasta kertominen, sisarusaiheesta keskusteleminen, lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistaminen

40-45 min	Aloitus	Tervetuloa, <ul style="list-style-type: none">• esittäytyminen• kerrotaan, mitä ollaan tehty Ohjattua lapsi-vanhempi keskustelua sisaruudesta Erityinen sisarus -korttien avulla
10-15 min	Mehutauko	
20-30 min		Kehu lastasi! Kehu vanhempaa! Palautetta ryhmästä
5-10 min	Lopetus	Kuvat pikakameralla

Aluksi ohjaajat esittäytyivät vanhemmille ja käytiin lyhyt nimikierros. Aikaisempien kertojen teemat ja sisällöt käytiin yhdessä keskustellen läpi. Tunnelma oli jännittynyt.

Keskustelua heräteltiin **Erityinen sisarus -korttien** avulla. Ensin lapset hakivat kortin ja laittoivat sen "Tällaista on minun sisaruuteni" -kartongille, jonka jälkeen vanhemmat valitsivat omansa "Näin ajattelen sisaruudesta vanhempana" -kartongille. Etenkin lapsia kiinnosti, mitä vanhemmat valitsivat. Anonyymiydestä voisi huolehtia vielä paremmin, sillä nyt oli helppo katsoa, mikä kortti oli kenenkin valitsema. Keskustelu oli jähmeää, lapsista kukaan ei oikein puhunut ja vanhemmatkin keskustelivat hyvin yleisluontoisesti. Luultavasti myös niin vanhempien kuin lastenkin läsnäolo vaikutti toistensa korttien valintaan ja paljon keskityttiin sisaruuden ihaniin puoliin. Negatiivisten tunteiden läpikäyntiin olisi voinut olla ohjaajilla enemmän työkaluja.

Kehu lasta, kehu vanhempaa -tehtävässä vanhemmalla on kolme minuuttia aikaa kirjoittaa vähintään viisi hyvää asiaa lapsesta paperille, ja lapsen tulee kirjoittaa vanhemmasta vähintään yksi. Ajan loputtua vanhempi ja lapsi kävi kaksin kehut läpi. Tärkeimpänä on, että molemmat saavat kuulla itsestään hyviä asioita, mutta pääpaino on lapsen kehumisessa. Tehtävään suhtauduttiin innokkaasti, ja toiminnallinen harjoitus toimi paljon paremmin kuin keskustelu.

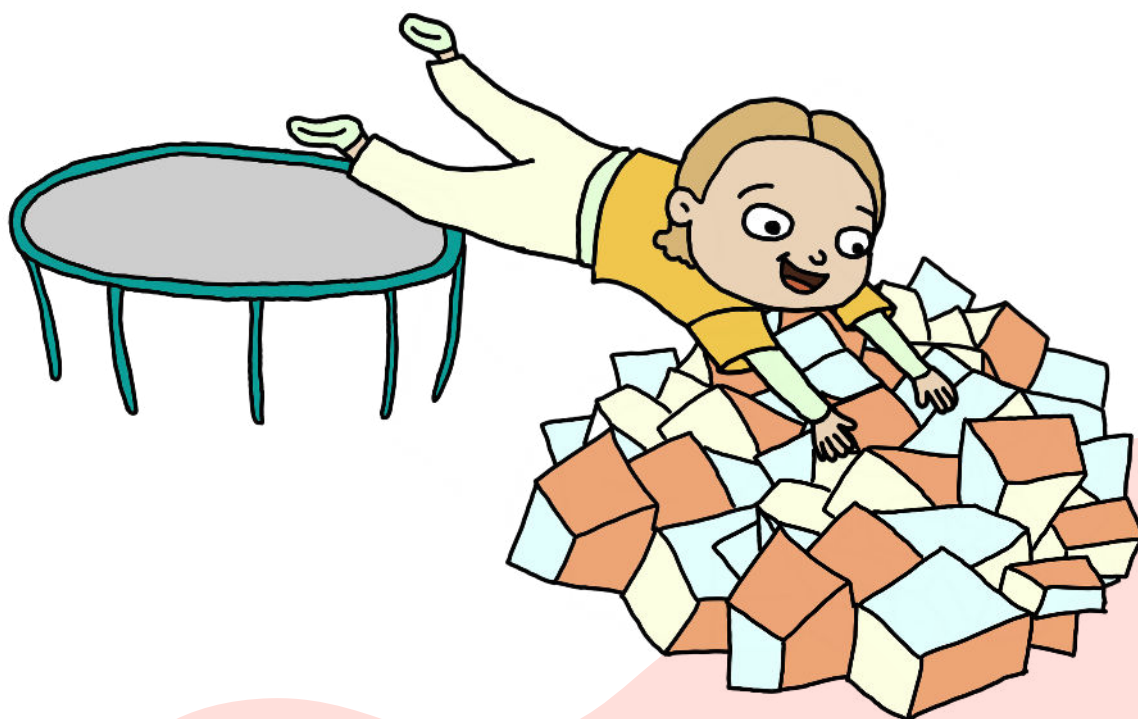
Kirjalliselle palautteelle jätettiin paljon aikaa. Vanhemmille ja lapsille oli omat palautelomakkeet. Vanhemmat kirjoittivat paljon palautetta, joten kannattaa myös kysyä runsaasti erilaisia kysymyksiä! Lopuksi otettiin hauskat lapsi-vanhempi-potretit pikakameralla erilaisten asusteiden kanssa, tästä jäi kotiin vietäväksi mieluisa muisto.

Kehitysehdotuksia: Tunnelman rentouttamiseen, keskustelun avaamiseen ja sen vetämiseen voisi olla ohjaajille valmiiksi enemmän työkaluja, sillä keskustelu voi olla haastavaa. Keskustelu voisi olla esimerkiksi strukturoidumpaa. Tietysti tähän vaikuttaa myös se, tuntevatko vanhemmat toisiaan entuudestaan. Avoimempaa keskustelua saa, kun vanhemmat ja lapset keskustelevat erikseen.

Vanhempien informoiminen ryhmästä nousi tämän kerran jälkeen vielä olennaisempaan osaan, sillä lapset eivät olleet juurikaan jutelleet kotona kertojen sisällöstä. Toisaalta moni kertoi, että ryhmä on tärkeä, oma juttu, ja siksi se pidetään kotona omana tietonaan. Ryhmäkonseptiin voisi sisällyttää oman kertansa myös vanhemmille, jossa voisi keskustella sisaruudesta vertaisryhmämuotoisesti.

6 Superpark

Tavoite: mukava yhteinen tekeminen ja herkkujen syöminen

Kiitokset

Kiitos kaikille Tampereella toteutetun Erityinen sisaruus -ryhmän toteuttamiseen osallistuneille tahoille. Ryhmän toteuttamisen taustalla on tahojen välillä vuoden 2019 alussa alkanut verkostoyhteistyö ja siitä alkanut monipuolinen yhteistyö sisarusten huomioimiseksi. Erityinen kiitos myös sisarusryhmän ohjaajille, jotka ovat antaneet hyvin henkilökohtaisen kokemuksensa ryhmän suunnitteluun, sisällön tuottamiseen ja toteutukseen. Lämmin kiitos kaikille toimintaan osallistuneille lapsille ja heidän perheilleen toimintaan osallistumisesta, arvokkaista palautteista ja kehittämisideoista.

Lämmin kiitos tahoille, jotka lähtivät innostuneena toteuttamaan sisaruksille omaa toimintaa:

Crohn ja Colitis ry

Diabetesliitto

Erityinen sisaruus -projekti

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö

Leijonaemot ry

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry

Tampereen Lastenklinikan Tuki ry

Tampereen Seudun Omaishoitajat ry/OmaisOiva -hanke

Tekstit:

Aino Kärpänniemi, Erityinen sisaruus -ryhmän ohjaaja
(julkaisun sisältötekstit)

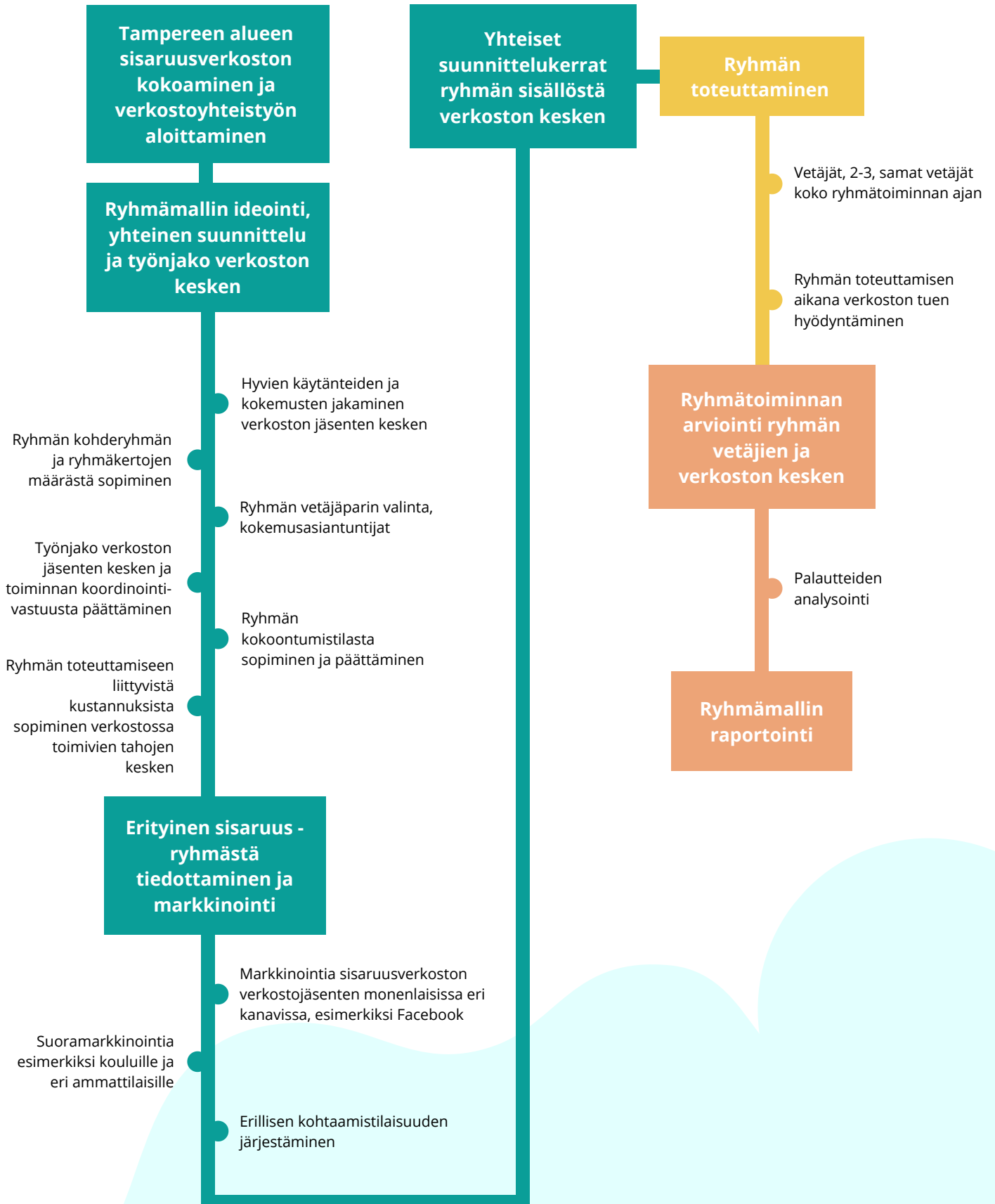
Fanny Lamberg, Erityinen sisaruus -ryhmän ohjaaja
(julkaisun sisältötekstit)

Taina Koivunen-Kutila, Kehitysvammaisten Tukiliitto/Erityinen sisaruus -projektityöntekijä
(esipuhe, kiitokset ja ryhmän toteuttamisprosessi)

Kuvitus ja taitto:

Iiri Vahti

Erityinen sisarus -ryhmämallin prosessi

www.erityinensisaruus.fi

Eriyinen sisaruus

@erityinensisaruus

@erityinensisaruus.fi